

การพัฒนาภาวะผู้นำโดยพุทธสันติวิธีของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน จังหวัดกาญจนบุรี*

Leadership Development by Buddhist Peaceful Means of Village Public Health Volunteers in Kanchanaburi Province

วัชรีย์ วัฒนาสุทธีวงศ์

Vatcharee Wattanasutiwong

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

Corresponding Author's Email: vw.chompoo@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัย มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาวิเคราะห์บริบทการปฏิบัติหน้าที่ในภาวะผู้นำของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) จังหวัดกาญจนบุรี และแนวคิด ทฤษฎีการพัฒนาภาวะผู้นำตามวิทยาการสมัยใหม่ 2) เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาภาวะผู้นำแนวพุทธสันติวิธีในการปฏิบัติหน้าที่ของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) จังหวัดกาญจนบุรี 3) เพื่อพัฒนาและนำเสนอกระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำโดยพุทธสันติวิธี ของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) จังหวัดกาญจนบุรี การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการอริยสัจจโมเดล เครื่องมือวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และกระบวนการวิพากษ์ แบ่งเป็น 6 กลุ่ม จำนวน 24 รูป/คน

ผลการวิจัยพบว่า

1) ประชาชนไม่ให้ความร่วมมือ ไม่เชื่อมั่นในตัว อสม. เนื่องจากผู้เป็น อสม. ยังขาดภาวะการเป็นผู้นำ เช่นขาดภาวะการสั่งการ การสื่อสาร การมีวิสัยทัศน์ การมีส่วนร่วม การสร้างสันติภาพ ขาดทักษะการสอน ส่วนแนวคิดทฤษฎีการพัฒนาภาวะผู้นำตามวิทยาการสมัยใหม่ 5 ด้าน คือ ด้านการสั่งการ สั่งด้วยความชอบธรรม เป็นการขอความร่วมมือ ด้านการมีวิสัยทัศน์ ตั้งเป้าพัฒนาสุขภาพประชาชน นำเทคโนโลยีใหม่ๆ มาใช้ ด้านการมีส่วนร่วม ร่วมกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพชุมชน ด้านการสร้างสันติภาพ ไม่สร้างความขัดแย้ง พูดสิ่งที่สร้างสรรค์ ด้านการสอน สิ่งที่เหมาะสมถูกต้อง เป็นผู้ฟังที่ดี

2) พุทธธรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาภาวะผู้นำ คือหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ได้แก่ ทาน (การให้) แบ่งปันสิ่งของ ให้ความช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ ปิยะวาจา พูดสุภาพ-ไพเราะ-อ่อนหวาน พูดสร้างสรรค์ อัตถจริยา ทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น ต่อส่วนรวม สมานัตตตา วางตนเสมอต้นเสมอปลาย ออกเยี่ยมชุมชนอย่างต่อเนื่อง และหลักภavana 4 คือ ด้านกายภาพ ด้านพฤติกรรม ด้านจิตภาพ และด้านปัญญาภาพ

3) กระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำโดยพุทธสันติวิธีของ อสม. คือการบูรณาการหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 กับทฤษฎีภาวะผู้นำ 5 มิติ สังเคราะห์เป็น 5D² Plus Model ผ่านการอบรมพัฒนาตามหลักภavana 4 คือ ด้านกายภาพ ด้านพฤติกรรม ด้านจิตภาพ และด้านปัญญาภาพ ได้องค์ความรู้ใหม่ที่เรียกว่า 5D² & Plus² Model มีความหมายดังนี้ 5D แรกคือ 5D Leadership ภาวะมิติผู้นำ 5 ด้าน ส่วน 5D ที่สองหมายถึง 5D ที่ได้จากการสังเคราะห์งานวิจัย คือ 1. Delivering knowledge การส่งมอบความรู้สู่ชาวบ้าน 2. Declare rewards การสร้าง

แรงจูงใจ 3. Desire health leader สร้าง อสม.ให้เป็นผู้นำด้านสุขภาพ 4. Diamond VHV. สร้าง อสม.ต้นแบบจุดเพชรที่ได้รับการเจียรไนอย่างดี 5. Digital skill การใช้เทคโนโลยีดิจิทัล คำว่า Plus² คือ Plus ตัวที่ 1 หมายถึงหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ส่วน Plus ตัวที่ 2 หมายถึงภาวนา 4 ดังนั้น 5D² & Plus² Model จึงเป็นกุญแจสู่การพัฒนาภาวะผู้นำโดยพุทธสันติวิธีของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) จังหวัดกาญจนบุรี

คำสำคัญ: การพัฒนา; ภาวะผู้นำ; พุทธสันติวิธี

Abstract

The study entitled “Leadership Development by Buddhist Peaceful Means of Village Public Health Volunteers (VHV) in Kanchanaburi Province” consisted of the following objectives: 1) to examine the performance context of village public health volunteers' leadership in Kanchanaburi province as well as concepts and theories of leadership development based on modern science; 2) to explore the Buddhadhamma favorable to leadership development in village public health volunteers (VHV) performing duties in Kanchanaburi province; and 3) to develop and present a process of leadership development by Buddhist peaceful means of village public health volunteers (VHV) in Kanchanaburi province. The study employed a qualitative research method by using an action research based on *Ariyasacca* (the Four Noble Truths). The research tools were an in-depth interview form and a critical thinking process, with key informants separated into six groups totaling 24 persons.

From the study, the following results are found:

1) People lack coordination and trust in village public health volunteers as they lack leadership skills such as command, communication, vision, participation, peacebuilding, and teaching. The concepts of leadership development based on modern science consist of 5 aspects including (1) Structural directing based on righteousness through cooperation; (2) Having vision by aiming to enhance people's health and using technology and new communication methods; (3) Participation in planning, defining work, and promoting activities that improve people's health; (4) Peacebuilding by not inciting conflict, speaking the truth and useful things; and (5) Teaching and advising the right things, as well as being a good listener;

2) The Buddhadhamma favorable to leadership development involves an application of 4 bases of social solidarity (*Saṅgahavattthu*), which include sharing and giving things, assistance, encouragement, and advice (*dāna*); speaking politely, pleasantly, and kindly (*piyavācā*); providing services and being helpful to others and the public (*atthacariyā*); participation and behaving oneself in an even and equal treatment through visiting the community continuously (*samānattatā*). *Bhāvanā* (four developments) should also be applied in leadership development, including physical, moral, emotional, and intellectual aspects.

3) The process of leadership development through Buddhist peaceful means of village public health volunteers (VHV) is an integration of *Saṅgahavatthu* and 5-dimension leadership theory, followed by a synthesis into the "5D² Plus Model." The model is then revised based on the development in 4 aspects (*Bhāvanā*): physical, emotional, moral, and intellectual. On this basis, a new body of knowledge is created, called the "5D² & Plus² Model". According to this model, the first 5Ds refer to the 5 dimensions of leadership, the second 5Ds refer to the results of the research synthesis, which are: (1) Delivering knowledge to villagers; (2) Declaring rewards as a way to build motivation; (3) Desire of village public health volunteers to become health leaders; (4) Diamond VHV, in which village public health volunteers are developed into role models like a polished diamond; and (5) Digital skills, including skills to use modern equipment and materials. The first 'Plus²' refers to *Saṅgahavatthu*, while the second 'Plus²' refers to the development in 4 aspects (*Bhāvanā*). 5D² & Plus² Model is the key to leadership development by Buddhist peaceful means of village public health volunteers (VHV) in Kanchanaburi province.

Keywords: Development; Leadership; Buddhist Peaceful Means

บทนำ

สืบเนื่องจากมติที่ประชุมสมัชชาองค์การอนามัยโลก (World Health Organization; WHO) ปี พ.ศ. 2520 ที่ว่า “การมีสุขภาพดีเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ทุกคนที่พึงได้รับ โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างในเรื่องเชื้อชาติ ศาสนา การเมือง เศรษฐกิจ และสังคม” และแถลงการณ์ คำประกาศอัลมา อตา ปี พ.ศ. 2521 (Alma Ata Declaration) ระบุว่า “การสาธารณสุขมูลฐาน เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาเพื่อความยุติธรรมในสังคม” จะเห็นได้ว่าประเทศต่างๆ ทั่วโลก เห็นความสำคัญของการมีสุขภาพดีของประชาชนมาเป็นเวลาเกือบ 50 ปี ทั้งนี้โดยมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญ คือ เพื่อความสันติสุขของมวลมนุษยชาติแห่งสังคมโลก สำหรับประเทศไทย ได้มีการร่วมลงนามในกฎบัตรเพื่อพัฒนาทางสุขภาพ (Charter for Health Development) อันเป็นข้อตกลงระหว่างไทยกับองค์การอนามัยโลก (WHO) ยืนยันว่าจะยึดถือสาธารณสุขมูลฐานเป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการพัฒนาระบบการสาธารณสุขของประเทศ เมื่อ วันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2523 โดย พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น

ความเป็นมาของระบบอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เป็นรูปแบบของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดูแลสุขภาพของตนเอง ครอบครัวและสุขภาพชุมชน โดยผ่านกระบวนการอบรมให้ความรู้จากเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ช่วยภาครัฐในการดูแลด้านสาธารณสุขมูลฐาน 4 ด้าน คือ ด้านการรักษาพยาบาลเบื้องต้น ด้านการป้องกันโรค ด้านการส่งเสริมสุขภาพ และด้านการฟื้นฟูสุขภาพ อสม. ถือเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่าต่อสังคม เป็นงานจิตอาสา จึงมีต้นทุนต่ำ แต่ได้ผลลัพธ์สูง ดังนั้น หากผู้เป็นอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ได้รับการอบรมให้มีภาวะผู้นำตามแนวพุทธสันติวิธี จะทำให้การปฏิบัติหน้าที่ในฐานะอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ได้ประสิทธิผลดียิ่งขึ้น ได้รับความเชื่อถือเชื่อมั่นจากประชาชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ประชาชนมีสุขภาพดี ภาครัฐจะประหยัดงบประมาณด้านสาธารณสุข ประเทศชาติได้ทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่า ความสำคัญและประโยชน์ของ อสม. จึงเป็นแรงจูงใจให้ผู้ท้าววิจัยเรื่อง การพัฒนา

ภาวะผู้นำโดยพุทธสันติวิธีของ อสม. จังหวัดกาญจนบุรี นอกจากนั้น ผลงานของ อสม. ประเทศไทยได้รับการชื่นชมไปทั่วโลกในเรื่องการจัดการโรคระบาดไวรัสโคโรนา 2019 (COVID -19) ติดต่อกัน 3 ปี ดังนี้

1) เมื่อวันที่ 13 พฤศจิกายน 2563 ดร.ทีโดรส อัดฮานอม กีบรีเยซุส (Dr.Tedhanom Ghebreyessus) ผู้อำนวยการองค์การอนามัยโลก (WHO World Health organization) เรียกร้องทุกประเทศทำตามแนวทางของไทย และกล่าวชื่นชม ท่านนายก ประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นผู้นำประเทศที่รับมือ COVID-19 ได้ดีเยี่ยม

2) ประเทศไทยเป็นตัวอย่างที่ยอดเยี่ยมในการดำเนินการอย่างครอบคลุมทั้งในระดับรัฐบาลและระดับสังคม ประเทศไทยติดอันดับ 1 ประเทศที่ฟื้นตัวและรับมือการระบาดของโรคโควิด 19 จากการจัดอันดับดัชนี Global COVID-19 Index (GCI) ในมิติด้านการฟื้นตัวดัชนี (Global Recovery Index) และด้านความรุนแรงของการระบาด (Global Severity Index) ไทยได้รับการประเมินให้ได้คะแนนดีที่สุดจาก 184 ประเทศทั่วโลก ประจำปี 2564 ที่ผ่านมา (Nilpraphan, 2022)

3) องค์การอนามัยโลก (WHO) ยกย่องไทยคุมโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 สำเร็จระดับโลก ซึ่งวันที่ 5 พฤษภาคม 2565 ทางกระทรวงสาธารณสุข โดยนายอนุทิน ชาญวีรกูล รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข และ นายแพทย์จอส ฟอนเตลาร์ ผู้แทนองค์การอนามัยโลก (WHO) ประจำประเทศไทย ร่วมแถลงผลสรุปการถอดบทเรียนไทยรับมือวิกฤตโควิดสำเร็จ จาก 5 ปัจจัย ได้แก่ 1. มีการสนับสนุนโดยผู้บริหารระดับสูงที่กำหนดนโยบายประเทศ 2. ระบบสาธารณสุขไทยมีความเข้มแข็งจากการลงทุนในระบบหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าและระบบปฐมภูมิอย่างต่อเนื่องกว่า 40 ปี 3. มีความร่วมมือเชื่อมต่อทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ เอกชน ประชาสังคม การศึกษา และ อสม. 4. มีกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมกับประชาชนและชุมชน และ 5. มีการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล นวัตกรรม การวิจัย เพื่อการตัดสินใจบนพื้นฐานข้อมูล (Kochaseni, 2022)

ปัญหาของ อสม. สามารถสรุปปัญหาและอุปสรรคได้ดังนี้ 1) ประชาชนไม่ค่อยให้ความร่วมมือ ไม่เชื่อมั่นในอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เนื่องจากผู้เป็น อสม. ยังขาดภาวะการเป็นผู้นำ เช่น ขาดภาวะการสั่งการ การสื่อสาร การมีวิสัยทัศน์ การมีส่วนร่วม การสร้างสันติภาพ ขาดทักษะการสอนหรือแนะนำผู้อื่น 2) ขาดทักษะในการปฏิบัติงานขั้นพื้นฐาน 3) ขาดอุปกรณ์เครื่องมือในการปฏิบัติหน้าที่ 4) อสม. ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ มีปัญหาเรื่องการใช้เครื่องมือสื่อสาร ปัญหาเรื่องไม่ลงพื้นที่ปฏิบัติงานเนื่องจากสุขภาพจึงเป็นภาระผู้อื่น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์บริบทการปฏิบัติหน้าที่ในภาวะผู้นำของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) จังหวัดกาญจนบุรี และแนวคิด ทฤษฎีการพัฒนาภาวะผู้นำตามวิทยาการสมัยใหม่
2. เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาภาวะผู้นำแนวพุทธสันติวิธีในการปฏิบัติหน้าที่ของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) จังหวัดกาญจนบุรี
3. เพื่อพัฒนาและนำเสนอกระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำโดยพุทธสันติวิธีของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) จังหวัดกาญจนบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการอริยสัจจโมเดล เพื่อพัฒนาภาวะผู้นำของ อสม. ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหา เอกสาร แนวคิด ทฤษฎี

ผู้วิจัยเลือกทฤษฎีภาวะผู้นำ 5 มิติ (5-D LEADERSHIP KEY DIMENSIONS by SCOTT CAMPBELL & ELLEN SAMIEC) ซึ่งได้ให้แนวทางทฤษฎีความหมายของภาวะผู้นำ 5 มิติ ไว้ดังนี้ คือ 1) มิติภาวะผู้นำด้านการสั่งการ 2) มิติภาวะผู้นำด้านการมีวิสัยทัศน์ 3) มิติภาวะผู้นำด้านการมีส่วนร่วม 4) มิติภาวะผู้นำด้านการสร้างสันติภาพ และ 5) มิติภาวะผู้นำด้านการแนะนำหรือสอนคนอื่น

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาหลักพุทธธรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาภาวะผู้นำโดยพุทธสันติวิธีของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ผู้วิจัยเลือกหลักพุทธธรรมสังคหวัตถุ 4 คือ 1) ทาน การให้ เอื้อเพื่อเผื่อแผ่ เสียสละ ช่วยเหลือกัน ตลอดถึงให้ความรู้ คำแนะนำ 2) ปิยวาจาหรือเพียรวิเศษะ วจีไพเราะ พูดสิ่งที่ เป็นประโยชน์ 3) อัตถจริยา ประโยชน์ คือ ช่วยเหลือกิจการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ 4) สมานัตตตา คือ ทำตน เสมอต้นเสมอปลาย ปฏิบัติสม่ำเสมอ

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ออกแบบแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

1. ผู้ให้ข้อมูลแบ่งเป็น 6 กลุ่ม 17 รูป/คน ได้แก่ 1) กลุ่มผู้บริหารอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) จังหวัดกาญจนบุรี จำนวน 5 คน 2) กลุ่มเจ้าหน้าที่กระทรวงสาธารณสุข 4 คน 3) กลุ่มผู้นำชุมชน ได้แก่ นายกองค์การบริหารตำบล 2 คน 4) กลุ่มนักวิชาการด้านพุทธศาสนา 2 รูป 5) กลุ่มนักวิชาการด้านสันติศึกษา 2 รูป/คน 6) กลุ่มนักวิชาการด้านภาวะผู้นำ 2 คน

2. กลุ่มผู้เข้าร่วมกระบวนการวิพากษ์ (Focus group) จำนวน 7 รูป/คน

รวมผู้ให้ข้อมูลจำนวนทั้งสิ้น 24 รูป/คน

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา

1) การขออนุญาตสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลเชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 6 กลุ่ม จำนวน 17 รูป/คนรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาวิจัยจัดหมวดหมู่จะได้โมเดลการบูรณาการทฤษฎีภาวะผู้นำ 5 มิติ กับหลักพุทธธรรมสังคหวัตถุ 4 และสังเคราะห์องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยเป็น **5D² Plus Model**

2) จัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus group discussion) โดยมีประธานกรรมการชุมชนนิพนธ์ และผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 รูป/คน โดยนำองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย **5D² Plus Model** เข้ากระบวนการวิพากษ์เพื่อให้ได้หลักสูตรนำไปอบรม อสม. กลุ่มตัวอย่างจำนวน 16 คน อบรมเชิงปฏิบัติการ 4 ด้าน ตามหลักภาวนา 4 คือ ด้านกายภาพ ด้านพฤติกรรม ด้านจิตภาพ และด้านปัญญาภาพ โดยแบ่งอบรมเป็น Onsite 2 วัน และติดตามผลแบบ Online 2 ครั้ง

ขั้นตอนที่ 5 การรวบรวมข้อมูล

1 ผู้วิจัยดำเนินการจัดอบรม อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) จังหวัดกาญจนบุรี กลุ่มตัวอย่างจำนวน 16 คน

2. ผู้วิจัยแจ้งข้อตกลงเบื้องต้น สิทธิและประโยชน์ของงานวิจัยให้กลุ่มตัวอย่างทราบ ลงชื่อในเอกสารยินยอมเข้าร่วมการฝึกอบรมในครั้งนี้

3. หลังสิ้นสุดการอบรมผู้วิจัยให้ อสม. ที่เป็นตัวอย่างทำแบบสอบถาม หลังเข้า ร่วมการอบรม นำข้อมูลไปวิเคราะห์ทางสถิติ สรุปผลและอภิปรายผล

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูลจากการอบรม

การวิเคราะห์ข้อมูลความแตกต่างค่าเฉลี่ย($\bar{X}$) และค่า t-test ของประเมินการอบรมภาวะผู้นำของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) จังหวัดกาญจนบุรี ทั้งก่อนและหลังการอบรม

ขั้นตอนที่ 7 สรุปผลการศึกษาวิจัยกระบวนการอบรมและการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมจากการทำคู่มือฟอร์มทั้งก่อนและหลังการอบรม ของ อสม.กลุ่มตัวอย่างจำนวน 16 คน

ขั้นตอนที่ 8 องค์ความรู้ใหม่ 5D² & Plus² Model เป็นโมเดลองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการบูรณาการทฤษฎีภาวะผู้นำ 5 มิติกับหลักพุทธธรรมสังคหวัตถุ 4 แล้วนำมาสังเคราะห์เป็น 5D² Plus Model และนำไปออกแบบหลักสูตรเพื่อทำกิจกรรมอบรม 4 ด้าน คือ ด้านการพัฒนากายภาพ ด้านการพัฒนาพฤติกรรม ด้านการพัฒนาจิตภาพ และด้านการพัฒนาปัญญาภาพ คือการทำกิจกรรมตามหลักภาวา 4 ทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่เป็น 5D² & Plus² Model ภายใต้งานพัฒนาภาวะผู้นำโดยพุทธสันติวิธีของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน(อสม.) จังหวัดกาญจนบุรี อย่างยั่งยืน

ขั้นตอนที่ 9 กระบวนการติดตามผลและพัฒนาต่อยอดให้มีความมั่นคง ยั่งยืนต่อไป โดยมีประธาน อสม. และผู้บริหาร อสม. แต่ละจังหวัด คอยติดตามผลนำเสนอการพัฒนาต่อยอด

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 บริบทการปฏิบัติหน้าที่ในภาวะผู้นำของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) จังหวัดกาญจนบุรี และแนวคิด ทฤษฎีการพัฒนาภาวะผู้นำตามวิทยาการสมัยใหม่ พบว่า **มิติภาวะผู้นำด้านการสั่งการ** สรุปได้ดังนี้ คือ 1) สำหรับผู้เป็น อสม. ด้วยกัน จะต้องสั่งการตามโครงสร้าง ตามลำดับสายงาน 2) การสั่งการควรมีการอธิบายรายละเอียดและเหตุผลของงานที่ให้ทำ 3) ไม่สั่งการแบบใช้อำนาจหรือตำแหน่ง 4) สั่งการด้วยความชอบธรรม ยุติธรรม รอบคอบ 5) เป็นลักษณะการขอความร่วมมือ มากกว่าการสั่งให้ทำ เพื่อประโยชน์ของผู้ทำและส่วนรวม 6) งานที่สั่งต้องปฏิบัติได้จริง ปฏิบัติได้ตามเป้าหมาย **มิติภาวะผู้นำด้านการมีวิสัยทัศน์** สรุปได้ดังนี้ 1) ตั้งเป้าพัฒนาความสุข สุขภาพที่ดีของประชาชน 2) พัฒนาองค์กร พัฒนาคณะสร้าง อสม. ต้นแบบ 3) ผู้เป็น อสม. ต้องเห็นคุณค่าการสร้างประโยชน์ 4) มีวิสัยทัศน์ในการนำความรู้ และเทคโนโลยีการสื่อสารใหม่ๆ มาใช้ 5) มีวิสัยทัศน์การใช้คนและแก้ปัญหา 6) มีวิสัยทัศน์การประสานงาน-ประสานคนกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง **มิติภาวะผู้นำด้านการมีส่วนร่วม** สามารถสรุปได้ดังนี้ 1) ร่วมคิด-วิเคราะห์ กำหนดแผนงาน 2) มีส่วนร่วมในการทำงานกับหน่วยงานอื่น 3) ร่วมรับข่าวสารทั้งภาครัฐ-เอกชน 4) ร่วมงานต่างๆ ของคนในชุมชน เพื่อรับรู้ปัญหาและความต้องการของคนในชุมชน 5) ร่วมกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรคของคนในชุมชน 6) การมีส่วนร่วมกับประชาชนในพื้นที่เป็นการสร้างสัมพันธภาพและความร่วมมือ **มิติภาวะผู้นำด้านการสร้างสันติภาพ** สรุปได้ดังนี้ 1) ไม่สร้างความขัดแย้งในองค์กร-ชุมชน 2) พูดความจริง ไม่โกหก ไม่พูดลักษณะให้ร้าย-ยุแหย่ 3) ทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ยเจรจาหากเกิดความขัดแย้ง 4) อสม. ต้องเป็นแบบอย่างความสามัคคี เคารพให้เกียรติซึ่งกันและกัน 5) พูดสิ่งที่สร้างสรรค์-เป็นประโยชน์ 6) เปิดใจในการยอมรับซึ่งกันและกัน ต้องเป็นผู้ฟังที่ดี **มิติภาวะผู้นำด้านการสอน** สรุปได้ดังนี้ 1) ต้องมีความรู้-ประสบการณ์ เรื่องนั้นๆ เป็นอย่างดี 2) อสม. ต้องได้รับการอบรมความรู้สาธารณสุขมูลฐาน-ทักษะการปฏิบัติงาน 3) สิ่งที่เหมาะสมต้องถูกต้อง ถูกวิธี มีความใจเย็นในการสอน 4) มีเทคนิค-ทักษะ ในการแนะนำ-สาธิต อธิบายเหตุผล พูดจูงใจ 5) ต้องเป็นนักสังเกต นักวิเคราะห์ นักตั้งคำถาม เป็นผู้ฟังที่ดี 6) ต้องมีความรู้และสามารถแนะนำหรือสอนการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ได้

วัตถุประสงค์ที่ 2 หลักพุทธธรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาภาวะผู้นำแนวพุทธสันติวิธีในการปฏิบัติหน้าที่ของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) จังหวัดกาญจนบุรี ได้แก่**หลักสังคหวัตถุ 4** ประกอบด้วย 1) ทาน การเอื้อเฟื้อ การให้ การแบ่งปัน ให้ความช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ 2) ปิยะวาจา วาจาสุภาพ ไพเราะ

อ่อนหวาน ไม่หยาบคาย ไม่พุดุแหย่ 3) อัจฉริยา การปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น ต่อชุมชน ต่อสังคม 4) สมานัตตา การวางตนสม่ำเสมอ ประพฤติตนเสมอต้นเสมอปลาย และหลักภavana 4 ได้แก่ 1) ภาวนา การพัฒนากาย การฝึกอบรมกาย 2) ศีลภาวนา การฝึกอบรมศีลให้ตั้งอยู่ในระเบียบ การพัฒนาความประพฤติ 3) จิตตภาวนา การพัฒนาจิต การฝึกอบรมจิตให้เข้มแข็งมั่นคงเจริญด้วยคุณธรรม 4) ปัญญาภาวนา การพัฒนาปัญญา ฝึกอบรมปัญญา แก้ไขปัญหาด้วยปัญญา

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อพัฒนาและนำเสนอกระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำโดยพุทธสันติวิธี ของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) จังหวัดกาญจนบุรี พบว่าองค์ประกอบของกระบวนการพัฒนาได้แก่ 1) หลักการพัฒนาภาวะผู้นำ 5 มิติ 2) หลักพุทธสันติวิธี สังคหวัตถุ 4 และ 3) กิจกรรมการอบรมตามหลักพุทธธรรมภavana 4 พัฒนา กาย ศีล จิต ปัญญา เมื่อนำข้อมูลเชิงลึกด้านภาวะผู้นำ 5 มิติ มาบูรณาการกับหลักพุทธธรรมสังคหวัตถุ 4 และ พัฒนา กาย ศีล จิต ปัญญา จะได้กระบวนการดังนี้ 1) จัดการประชุม-อบรมความรู้ ทักษะ ด้านสาธารณสุขตามระเบียบของกระทรวงสาธารณสุข อย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ อสม. นำความรู้สู่ชุมชน 2) สร้างแรงจูงใจ – ให้กำลังใจ – ให้รางวัล แก่ อสม. ผู้ปฏิบัติหน้าที่ด้วยจิตอาสา 3) สร้าง อสม. ให้เป็นผู้นำด้านสุขภาพ เป็นตัวอย่างให้คนในชุมชน 4) สร้าง อสม. ให้มีภาวะผู้นำ 5 มิติ เป็นคนดีมีคุณธรรม นำสังคหวัตถุ 4 มาใช้ 5) พัฒนา อสม. ให้มีความรู้ สามารถใช้เทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่

องค์ความรู้ใหม่

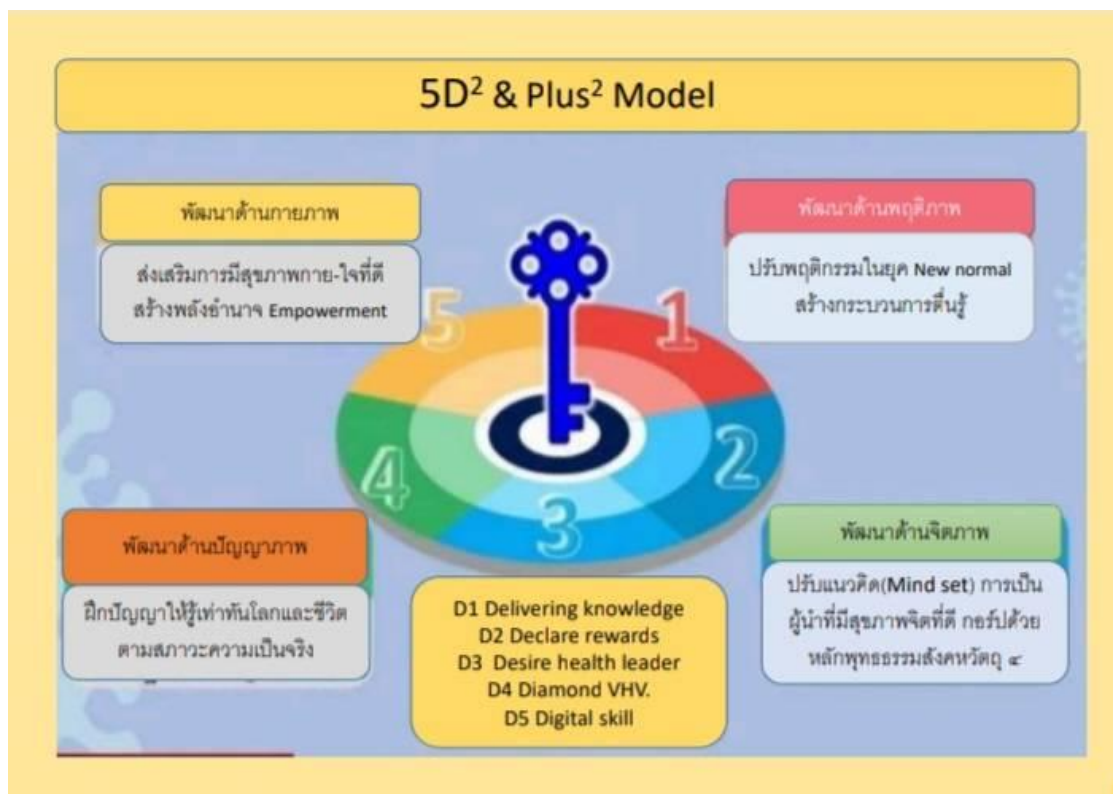

Figure 1: The new body of knowledge

โดยสรุป การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับแนวคิดทฤษฎีสมัยใหม่ ได้องค์ความรู้ที่ได้จากการสังเคราะห์งานวิจัย บูรณาการเข้ากับความรู้ที่ได้รับจากการกระบวนการทำกิจกรรมอบรมตามหลักภavana 4 คือ พัฒนา

ด้านกายภาพ ด้านพฤติกรรม ด้านจิตภาพ และด้านปัญญาภาพ จึงได้ BODY OF KNOWLEDGE MODEL ที่เรียกว่า **5D² & Plus² Model** อธิบายได้ดังนี้ 5D แรกคือ 5D Leadership ภาวะมีผู้นำ 5 ด้าน คือ ด้านการสั่งการ ด้านการวิสัยทัศน์ ด้านการมีส่วนร่วม ด้านการสร้างสันติภาพ และด้านการสอนหรือแนะนำ ส่วน 5D ที่สอง หมายถึง 5D ที่ได้จากการสังเคราะห์งานวิจัย ได้แก่ 1. Delivering knowledge หมายถึงการส่งมอบความรู้สู่ชาวบ้าน 2. Declare rewards หมายถึงการสร้างแรงจูงใจ ชื่นชม ให้รางวัล 3. Desire health leader หมายถึง สร้าง อสม.ให้เป็นผู้นำด้านสุขภาพ 4. Diamond VHV. หมายถึงสร้าง อสม.ต้นแบบดุษฎีเพชรที่ได้รับการเจียรนัยอย่างสวยงาม 5. Digital skill หมายถึงการใช้เทคโนโลยี นำอุปกรณ์สมัยใหม่มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

ความหมายของคำว่า **Plus²** คือ **Plus ตัวที่ 1** หมายถึงหลักพุทธธรรมสังคหวัตถุ 4 คือ ทาน (การให้) ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตตา ส่วน **Plus ตัวที่ 2** หมายถึงหลักพุทธธรรมภาวนา 4 คือ การพัฒนาด้านกายภาพ ด้านพฤติกรรม ด้านจิตภาพ ด้านปัญญาภาพ

สรุป **5D² & Plus² Model** จึงเป็นกุญแจสำคัญเพื่อนำไปพัฒนาภาวะผู้นำโดยพุทธสันติวิธีของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) จังหวัดกาญจนบุรี อย่างยั่งยืน

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า บริบทการปฏิบัติหน้าที่ในภาวะผู้นำของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) จังหวัดกาญจนบุรี สิ่งที่สำคัญที่สุดของผู้นำคือ การหาความรู้และการรู้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลง ของสถานการณ์ต่างๆ การกล้าเผชิญหน้ากับปัญหาและหาแนวทางการแก้ไข ปัญหา ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของ Sikkhapan (2014) ภาวะผู้นำที่แท้จริงและภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ส่งผลต่อประสิทธิภาพของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล การสนับสนุนชุมชนเข้มแข็ง ประชาชนสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเป็นตัวแปรที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำอย่างแท้จริง ผู้นำต้องสนับสนุน และส่งเสริมการทำงานเป็นทีม การเป็นผู้ฟังที่ดี การเข้าใจถึงความแตกต่างของบุคคล การมอบหมายงานที่เหมาะสมกับบุคคลและ การให้ความสำคัญต่อการสนับสนุนให้สมาชิกในทีม ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของ Jamkling (2014) คุณลักษณะเด่นของผู้นำ มีวิสัยทัศน์ ความรู้ ทักษะ ค่านิยมที่เหมาะสม สามารถปกครองบังคับบัญชา จูงใจคนให้ปฏิบัติตามคำสั่ง ตามความต้องการของผู้นำได้ สามารถตัดสินใจที่ยากและซับซ้อนได้อย่างเหมาะสม คิดค้นหาวิธีการทำงานที่ดีขึ้น

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า หลักพุทธธรรมสังคหวัตถุ 4 เอื้อต่อการพัฒนาภาวะผู้นำแนวพุทธสันติวิธีในการปฏิบัติหน้าที่ของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) จังหวัดกาญจนบุรี สังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมที่สอนให้คนรู้จักผูกไมตรีเอื้อเฟื้อ เกื้อกูลสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดความเคารพรักใคร่นับถือเกรงอกเกรงใจกัน ซึ่งจะทำให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข สังคหวัตถุ 4 จึงเป็นธรรมะที่ทำให้คนรอบข้างรักใคร่ ซึ่งเป็นการปฏิบัติเพื่อยึดเหนี่ยวน้ำใจซึ่งกันและกัน ช่วยยกระดับจิตใจให้สูงขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ Munmee (2019) การปฏิบัติตามหลักสังคหวัตถุ 4 จะสร้างความสุขขึ้นได้ในสังคม การทำเพื่อผู้อื่นก็คือการปฏิบัติธรรมของตัวเอง เราทำให้แก่เขาก็คือเราพัฒนาชีวิตของตนเอง พระพุทธเจ้าตรัสหลักธรรมไม่เบียดเบียนตนและผู้อื่น ทำประโยชน์ตน (อตถัตถะ) ทำประโยชน์ผู้อื่น (ปรัตถะ) ประโยชน์ร่วมกันทั้งสองฝ่าย (อุภยัตถะ) โดยประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่นจะมากำคูณเสมอ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า กระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำโดยพุทธสันติวิธีของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) จังหวัดกาญจนบุรี ความเป็นภาวะผู้นำยึดหลักธรรมมีเหตุผลในการปฏิบัติหน้าที่ที่มีความเข้มแข็งทางจิตใจ ความกล้าคิด กล้าริเริ่ม กล้าตัดสินใจ กล้าทำ และกล้ารับผิดชอบ

มองโลกในแง่ดีอยู่เสมอเป็นผู้เสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อส่วนรวมมีความริเริ่มงานใหม่ๆโดยมุ่งที่จะให้เกิดผล แก่มวลชน สังคม และประเทศชาติอย่างมั่นคงและยั่งยืนตลอดไป ซึ่งสอดคล้องการวิจัยของ Phra Pramote Vadakovido, and Phramaha Hansa Dhammhaso (2019) การพัฒนาวิทยากรต้นแบบสันติภาพ โดยพุทธสันติวิธี พบว่า การพัฒนาทางด้านจิตใจถือว่าเป็นรูปแบบที่มีความสำคัญ มากในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เกิดความรู้ ทักษะ ทักษะคิด เป็นมิติของการพัฒนาทางสังคม เป็นการพัฒนาด้านจิตใจและคุณภาพชีวิต

สรุป

การวิจัยนี้เน้นที่การศึกษาเกี่ยวกับบทบาทและคุณลักษณะของผู้นำในอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ในจังหวัดกาญจนบุรี พบว่า ความสำคัญของการหาความรู้และการรู้เท่าทันในการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ และการกล้าเผชิญหน้ากับปัญหา ผู้นำควรสนับสนุนการทำงานเป็นทีมและการเป็นผู้ฟังที่ดี ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการส่งเสริมประสิทธิภาพของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลและการสนับสนุนชุมชนเข้มแข็ง ผู้นำยังต้องมีคุณลักษณะเด่นเช่น วิสัยทัศน์ ความรู้ ทักษะ และค่านิยมที่เหมาะสม และหลักพุทธธรรมสังคม 4 เอื้อต่อการพัฒนาภาวะผู้นำที่สำคัญ และระบุว่า การปฏิบัติตามหลักสังคหวัตถุ 4 จะสร้างความสุขในสังคม และการทำเพื่อผู้อื่นเป็นการปฏิบัติธรรมของตนเอง การพัฒนาด้านจิตใจและคุณภาพชีวิตจึงเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และสังคม ทั้งนี้การพัฒนาภาวะผู้นำโดยพุทธสันติวิธีมีความสำคัญในการยึดหลักธรรมและมีความเข้มแข็งทางจิตใจ และการพัฒนาวิทยากรต้นแบบสันติภาพโดยพุทธสันติวิธีเป็นรูปแบบที่สำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และสังคม ดังนั้น การวิจัยเหล่านี้ช่วยให้เราเข้าใจถึงคุณลักษณะและบทบาทของผู้นำในอาสาสมัครสาธารณสุข และการสะท้อนความสำคัญของการศึกษาและปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมในการพัฒนาภาวะผู้นำและสังคมอย่างยั่งยืนและมีความสุข

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

- 1.1 กระทรวงสาธารณสุขควรนำงานวิจัยเกี่ยวกับ อสม. ไปขยายผลให้เกิดเป็นรูปธรรม
- 1.2 ปรับปรุงกฎกระทรวง ระเบียบข้อบังคับ อสม.ให้เหมาะกับสภาวะปัจจุบัน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

- 2.1 ควรทำการศึกษาวิจัยเรื่องความพึงพอใจของประชาชนต่อการปฏิบัติหน้าที่ในฐานะอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.)
- 2.2 ควรทำการศึกษาวิจัยปัญหาอุปสรรคการปฏิบัติหน้าที่ในฐานะอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และปัญหาอุปสรรคต่อการลงพื้นที่

References

- Jamkling, W. (2014). *Leadership Behaviors that Should Be of Private Vocational School Administrators*. (Master's Thesis). King Mongkut's Institute of Technology Ladkrabang. Bangkok.
- Kochaseni, W. (2022). *Universal Health and Preparedness Review (UHPR)*. Retrieved June 15, 2022, from <https://thainews.prd.go.th/th/news/detail TCATG220505152253211>

- Munmee, T. (2019). *Public Administration in Tripitaka*. Ayutthaya: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Nilpraphan, P. (2022). *PMDU Prime Minister's Delivery Unit*. Retrieved June 15, 2022, from <https://www.pmdu.go.th/thailand-rank-1st-for-best-covid-19-recover>
- Phra Pramote Vadakovido, & Phramaha Hansa Dhammhaso. (2019). A Model of Developing an Ideal Expert in Peace by Buddhist Peaceful Means. *Journal of MCU Peace Studies*, 7(Supplement Issue), S253-S265.
- Sikkhapan, S. (2014). *Real Leadership Model and Transformative Leadership of Director of Sub-district Health Promoting Hospitals Affecting the Effectiveness of Sub-district Promoting Hospitals in Southern Thailand*. (Master's Thesis). Thaksin University. Songkhla.
- Wattanasuthiwong, V. (2021). *Effectiveness of Village Health Volunteers in Muang District, Kanchanaburi Province*. (Master's Thesis). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Phranakhon Si Ayutthaya.